

Guia per a la institucionalització de l'aprenentatge servei en l'educació superior europea

Álvaro Ribeiro, Pilar Aramburuzabala i Berta Paz-Lourido

Desembre de 2021

Prefaci

La institucionalització de l'aprenentatge servei en l'educació superior és fonamental per a desenvolupar-ne la tercera missió, atès que promou el compromís social i permet als estudiants que intercanviïn experiències amb socis comunitaris que enriqueixen totes les parts, cosa que aporta una major comprensió, significat i rellevància a les altres missions d'educació superior, docència i recerca. Aquest document emana d'un estudi dissenyat per a detectar els diversos punts de vista sobre la institucionalització de l'aprenentatge servei que estiguin sorgint a diferents institucions europees d'educació superior. Es tracta d'una investigació hipoteticoinductiva exploratòria que cerca comprendre les singularitats i peculiaritats que caracteritzarien la participació institucional, l'assignació de fons i les estratègies financeres, la coordinació de les infraestructures d'unitat i suport, els incentius i reconeixements per a estudiants i docents, i els principis pedagògics.

Perquè l'aprenentatge servei s'institucionalitzi de manera permanent, cal donar suport a les institucions a l'hora de desenvolupar processos d'avaluació continus i sistemàtics, i centrar-se no només en el desenvolupament de les competències específiques de les titulacions, sinó també en el de competències transversals. Per tal d'aconseguir-ho, les universitats han de fomentar que es planifiqui l'aprenentatge servei, per la qual cosa ha d'estar com més va més integrat en tots els àmbits institucionals de grau i de postgrau. Per tant, cal entendre aquesta guia com el resultat de transferir la recerca cap a una pràctica educativa compromesa amb una societat més justa i sostenible, i amb l'organització de l'educació superior i les polítiques que guien ambdós processos.

No obstant això, no es tracta d'un procés final. Una vegada arribats en aquest punt, cal continuar avaluant com respon als diversos contextos, així com recollir recomanacions per a millorar-lo en un futur pròxim.

Álvaro Ribeiro, Pilar Aramburuzabala i Berta Paz-Lourido

L'enquesta sobre els processos d'institucionalització de l'aprenentatge servei en l'educació superior europea és oberta permanentment. Podeu respondre-la en l'enllaç següent: [EOSLHE Enquesta sobre la institucionalització de l'ApS](#)

Aquesta publicació és sota la llicència Creative Commons Reconeixement-No Comercial CC BY-NC. Aquesta informació es pot utilitzar i copiar lliurement amb fins no comercials, sempre que se'n citi la font.

Font de les imatges: <https://www.freepik.es>

Traducció d'Àlvaro Calero-Pons

Com citar aquesta guia:

Ribeiro, Álvaro, Aramburuzabala, Pilar i Paz-Lourido, Berta (2021). *Guia per a la institucionalització de l'aprenentatge servei en l'educació superior europea*. Trad. d'Àlvaro Calero-Pons. European Association of Service-Learning in Higher Education: Madrid.

Disponible en [EOSLHE](#)

Continguts:

INTRODUCCIÓ	5
1. IMPLICACIÓ INSTITUCIONAL	7
2. ASSIGNACIÓ DE FONDS I ESTRATÈGIES FINANCERES	9
3. UNITAT DE COORDINACIÓ / INFRAESTRUCTURA DE SUPORT	11
4. INCENTIUS I RECONeixEMENTS PER A ESTUDIANTS I DOCENTS	13
5. PLANIFICACIÓ DOCENT	15
6. PRINCIPIS PEDAGÒGICS	17
7. RECERCA SOBRE L'APRENENTATGE SERVEI	19
8. DIFUSIÓ I SUPORT INSTITUCIONAL	21
9. APRENENTATGES DELS ESTUDIANTS EN JUSTÍCIA SOCIAL	23
10. ALIANCES AMB LA COMUNITAT	25
REFERÈNCIES	27

Introducció

La tasca d'establir directrius per a institucionalitzar l'aprenentatge servei en l'educació superior europea és particularment complexa. Això és degut al fet que l'aprenentatge servei és una metodologia didàctica experiencial altament sensible a les variacions socioculturals, cosa que li confereix un caràcter compromès amb els contextos històrics, territorials i culturals en què es desenvolupa. Per aquest motiu, no s'ha d'esperar trobar en aquest document la «resposta correcta» o «la millor manera» d'institucionalitzar l'aprenentatge servei. Ans al contrari, cal tenir en compte que prendre decisions i establir compromisos inherents a la institucionalització de l'aprenentatge servei són accions que s'han de portar a terme bo i sabent que hi ha diverses possibilitats i que, en contextos diferents, altres opcions poden resultar necessàries (Push i Merrill, 2008). Aquestes directrius es basen en dades de diverses institucions recollides per l'Observatori Europeu d'Aprenentatge Servei en l'Educació Superior (EOSLHE). Quant a la literatura europea, s'han tingut en compte diverses fonts per a elaborar aquest document; en particular, els treballs d'Aramburuzabala, McIlrath i Opazo (2019) sobre com s'integra l'aprenentatge servei en l'educació superior europea, així com els resultats del projecte Europe Engage. Pel que fa a la literatura no europea, també s'han tingut en compte les contribucions de Furco (2002), sobre la rúbrica d'autoavaluació per a la institucionalització de l'aprenentatge servei en l'educació superior, i de Bringle i Hatcher (2000), sobre la institucionalització d'aquesta metodologia també en l'educació superior. Amb tot, han sorgit interrogants per a investigacions futures sobre aquesta institucionalització en l'àmbit europeu. Es tracta de preguntes que poden complementar-se amb altres recerques dutes a terme en l'informe d'investigació de 2021 (Ribeiro, Aramburuzabala i Paz-Lourido, 2021). En funcionar com a punts de referència generals, aquest conjunt de directrius pot utilitzar-se per a guiar els agents implicats en l'aprenentatge servei durant els processos orientats a institucionalitzar-lo, però també pot proporcionar una visió general sobre com procedir en situacions en què no hi hagi polítiques específiques que guiïn els passos que cal seguir. En qualsevol cas, és important comprendre la flexibilitat inherent a aquesta guia perquè pugui adaptar-se a contextos particulars.

L'EASLHE i la institucionalització de l'ApS

«La institucionalització de l'aprenentatge servei (ApS) és un procés multifacètic que integra els valors de compromís cívic en el currículum d'educació superior d'una institució perquè l'ApS es converteixi en part de la seva cultura. Comporta que l'ApS s'incorpori en els plans estratègics de la institució, a fi de proporcionar els recursos necessaris per a donar suport a l'ús d'aquesta metodologia, tot incloent-hi una oficina d'ApS, personal, espai, finançament, formació, reconeixements per a docents, convalidació de crèdits als estudiants que hi participin i un programa d'avaluació.»

1. IMPLICACIÓ INSTITUCIONAL

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Redactar** declaracions en la seva missió institucional centrades en la ciutadania i en la responsabilitat social.
2. **Definir** clarament els objectius d'institucionalització de l'aprenentatge servei a curt i a llarg termini.
3. **Incloure** l'enfocament pedagògic de l'aprenentatge servei en els documents estratègics dels diferents àmbits d'organització universitària.
4. **Garantir** que l'aprenentatge servei estigui integrat en tots els departaments i en els diversos àmbits de les declaracions, polítiques i pràctiques d'una institució.
5. **Facilitar** oportunitats perquè la comunitat universitària s'autoorganitzi a fi de promoure i desenvolupar l'aprenentatge servei en condicions igualitàries i participatives.
6. **Establir** polítiques administratives per a fomentar els impactes institucionals positius en la universitat, en la comunitat local i en la societat.

Literatura de suport d'experts europeus

Per a aconseguir l'objectiu d'institucionalitzar l'aprenentatge servei, s'ha de proporcionar suport institucional per a desenvolupar processos administratius i recursos a fi de portar a terme activitats de participació cívica. Concretament, es pot incloure en la declaració de la missió institucional com s'articula el foment d'unitats d'aprenentatge servei, programes, finançament, espais, personal, sistemes de formació i reconeixements, sense convertir-ho en una pràctica gaire burocratitzada (Meijs, Maas i Aramburuzabala, 2019).

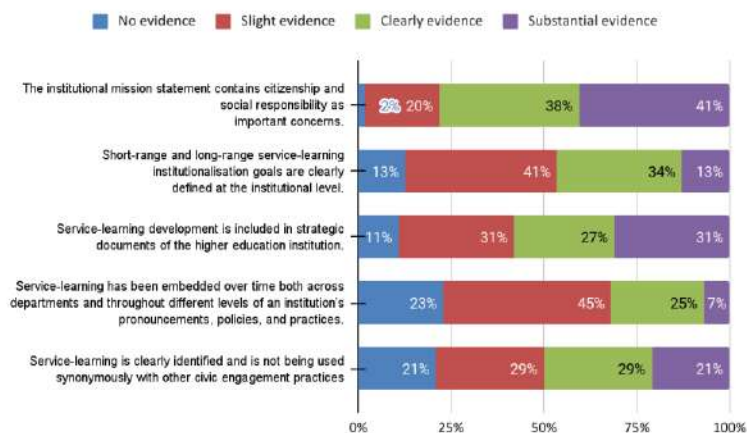
Literatura de suport d'experts d'altres regions

«Un element principal a l'hora d'institucionalitzar l'aprenentatge servei és que es desenvolupi una definició que integri tota la comunitat universitària, que li confereixi significat i objectius, i que en visibilitzi els resultats. La manera més àmplia o més limitada en què es defineixi l'aprenentatge servei a la universitat condicionarà quins integrants hi participen, quines instàncies universitàries proporcionen recursos financers i altre tipus de suport, i el grau en què l'aprenentatge servei es convertirà en part del teixit institucional del campus» (Furco, 2002:5; cf. Bringle i Hatcher, 2000).

Preguntes per a reflexionar

- La declaració de la missió institucional expressa el seu compromís amb la responsabilitat cívica de l'educació superior de formar les persones per a la democràcia i la participació?
- Les autoritats acadèmiques estan compromeses amb una agenda de suport continu a l'aprenentatge servei?
- Hi ha resultats o fites sostenibles? Es reflecteixen en la cultura institucional?

Dades europees

2. ASSIGNACIÓ DE FONTS I ESTRATÈGIES FINANCERES

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Assignar** estratègies financeres periòdiques, principalment internes, per a dissenyar, implementar, administrar i avaluar programes d'aprenentatge servei, que podrien complementar-se i ampliar-se amb fons externs si fos necessari.
2. **Promoure** la igualtat en garantir que els estudiants amb ingressos baixos puguin accedir a projectes d'aprenentatge servei.
3. **Adoptar** procediments administratius per a fomentar la transparència i la equitat en la gestió del pressupost destinat a l'aprenentatge servei.
4. **Recaptar fons** d'organitzacions externes.
5. **Considerar** els costos de la formació contínua per a tots els agents implicats, el mapeig dels processos d'aprenentatge servei i la difusió mitjançant estratègies presencials i en línia.
6. **Establir** un sistema per a comptabilitzar el retorn social de la inversió.

Literatura de suport d'experts europeus

Un suport financer significatiu crea la base per a assentar la institucionalització de l'aprenentatge servei i sol permetre que se'n desenvolupi la pràctica experimental a gran escala (Preradovic i Mažeikienė, 2019). S'ha vist que l'infrafinançament i les retallades en el pressupost universitari tenen una influència negativa a l'hora d'adoptar l'aprenentatge servei com a enfocament i d'institucionalitzar-lo (Europe Engage, 2014).

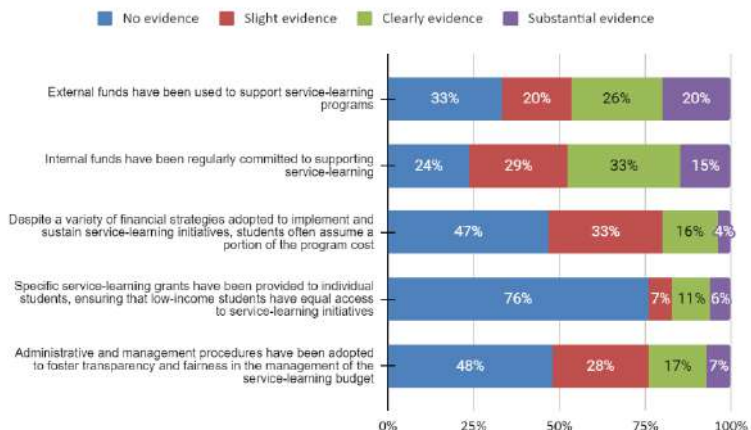
Literatura de suport d'experts d'altres regions

El finançament i les estratègies financeres són factors importants relacionats amb l'ús i l'impacte de l'aprenentatge servei en l'educació superior, atès que proporcionen la infraestructura necessària perquè reïxi i sigui sostenible (Bringle i Hatcher, 2000). «Les activitats d'aprenentatge servei del campus reben suport, principalment, dels fons per a ajuts de la universitat» (Furco, 2002: 14).

Preguntes per a reflexionar

- Hi ha prou fons disponibles per a millorar les tasques d'aprenentatge servei de docents, estudiants i programes?
- Seria adequat que els estudiants abonessin una quota en participar en projectes d'aprenentatge servei per a repartir el finançament de les activitats?
- Es fa un esforç continu per a garantir la transparència i l'equitat dels procediments de finançament?
- És ètic acceptar suport financer d'empreses privades?

Dades europees

3. UNITAT DE COORDINACIÓ / INFRAESTRUCTURA DE SUPORT

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Establir** una oficina o una unitat de coordinació per a tota la institució, dins facultats, centres i escoles, amb un personal determinat que s'encarregui de l'aprenentatge servei en relació amb els estudiants, els docents i les entitats comunitàries, així com d'altres afers administratius.
2. **Organitzar** un consell assessor de diversos grups d'interès per a garantir la planificació estratègica col·laborativa, l'establiment d'objectius i el benefici mutu per a totes les parts interessades.
3. **Incorporar** la veu d'estudiants i socis externs en el disseny d'estratègies relacionades amb l'aprenentatge servei en els seus diversos àmbits de planificació.
4. **Fomentar i facilitar** l'avaluació, així com la investigació dels resultats d'aprenentatge dels estudiants, de les aportacions als socis comunitaris i de l'autoavaluació dels docents.
5. **Promoure i sostenir** oportunitats de formació, suport pedagògic, recursos i contactes amb la comunitat, així com l'accés a altres entitats internacionals relacionades amb l'aprenentatge servei.
6. **Reconèixer** les accions de gestió i coordinació dels qui intervenen en els diversos comitès, comissions i processos.

Literatura de suport d'experts europeus

Que no hi hagi cap unitat de coordinació específica o cap equip de persones encarregat de desenvolupar institucionalment l'aprenentatge servei suposa un entrebanc important a l'hora d'institucionalitzar-lo (Meijs, Maas i Aramburuzabala, 2019).

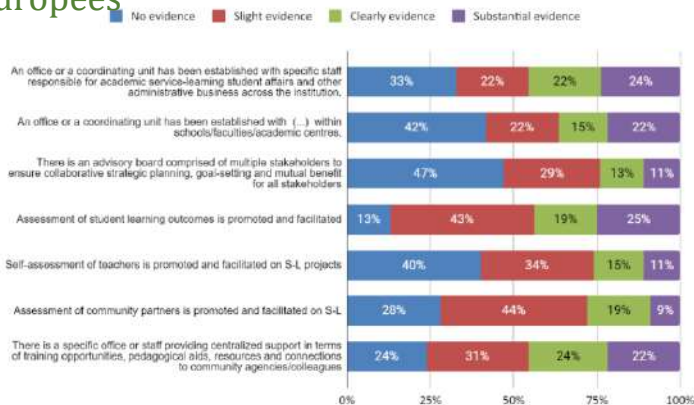
Literatura de suport d'experts d'altres regions

Una oficina centralitzada pot ajudar el professorat que imparteix docència mitjançant aprenentatge servei a desenvolupar-se professionalment i garanteix que es converteixi en un aspecte durable de la cultura universitària (Złotkowski, 1996). Una oficina centralitzada proporcionaria assistència tècnica, suport logístic, incentius monetaris, reconeixements i assistència en el procés de reclutament (Bringle i Hatcher, 2000). Que la responsabilitat institucional s'identifiqui amb uns professionals determinats pot ajudar a fomentar la planificació estratègica sostinguda, les discussions, l'assistència als equips docents en documentació, el reconeixement periòdic per part del professorat i dels avaluadors de les tasques i resultats, i les beques (Bringle i Hatcher, 2000; cf. Furco, 2002).

Preguntes per a reflexionar

- Hi ha estructures institucionals de fàcil accés que ajudin la comunitat universitària a ensenyar mitjançant aprenentatge servei en facilitar les relacions entre els socis de la comunitat i les diverses activitats curriculars i cocurriculars de la institució?
- Hi ha infraestructures dotades econòmicament que donin suport a la cooperació i a la participació generalitzada de docents o estudiants?
- Els estudiants són conscients de les oportunitats i se'ls proporcionen maneres d'encapçalar el desenvolupament de l'aprenentatge servei a llurs institucions?
- S'avaluen amb freqüència els resultats d'aprenentatge dels estudiants, els rols dels docents i l'impacte en la comunitat?

Dades europees

4. INCENTIUS I RECONeixEMENTS PER A ESTUDIANTS I DOCENTS

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Proporcionar** als docents i als estudiants diversos tipus d'incentius per haver participat en projectes d'aprenentatge servei.
2. **Reconèixer** les tasques d'aprenentatge servei dels estudiants amb crèdits i certificats, o amb un altre tipus de reconeixement a banda dels crèdits.
3. **Incorporar-ne** el reconeixement en els processos d'avaluació, estabilització i promoció del professorat.
4. **Facilitar** la formació permanent en fomentar el coneixement i la confiança dels equips docents en les activitats d'aprenentatge servei.
5. **Augmentar** les oportunitats permanents del professorat per a unir-se a xarxes nacionals i internacionals d'aprenentatge servei o a projectes de divulgació.
6. **Dissenyar** incentius perquè els diversos grups d'interès participin en projectes d'aprenentatge servei.

Literatura de suport d'experts europeus

El projecte Europe Engage assenyalava que la falta d'incentius i de reconeixements interns i externs són obstacles considerables perquè l'aprenentatge servei s'incorpori a les institucions d'educació superior. Per tant, els mecanismes de promoció acadèmica i els sistemes d'acreditació interna i externa, així com qualsevol incentiu acadèmic, han de reconèixer-ne el compromís cívic i social (Meijs, Maas i Aramburuzabala, 2019).

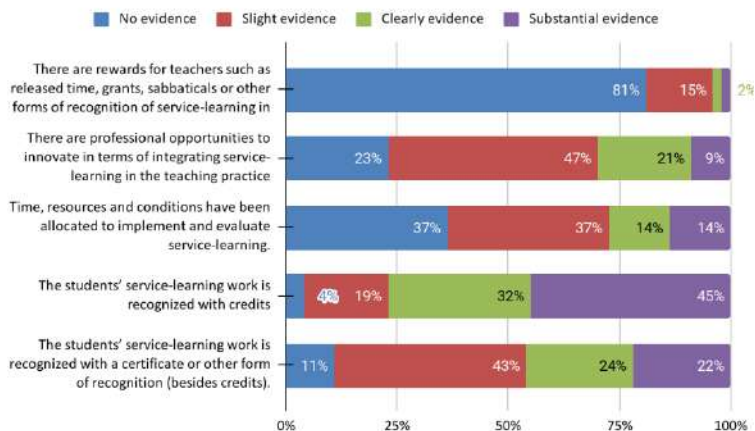
Literatura de suport d'experts d'altres regions

«La participació dels docents en projectes d'aprenentatge servei es reconeix en els processos universitaris d'acreditació, estabilització i promoció del professorat; se'ls anima i se'ls proporcionen diversos incentius (petites subvencions, anys sabàtics, fons per a conferències d'aprenentatge servei, etc.) per a portar a terme activitats d'aprenentatge servei» (Furco, 2002: 8). «La universitat té al seu abast diversos mecanismes formals (per exemple, les llistes dels cursos d'aprenentatge servei, els registres dels expedients acadèmics dels estudiants que han fet aprenentatge servei, etc.) que els animen a participar-hi i pels quals reben reconeixements» (Furco, 2002: 10).

Preguntes per a reflexionar

- Les institucions combinen de manera equilibrada els reconeixements externs i interns?
- La institució consolida un clima acadèmic que doni suport a l'aprenentatge servei?
- La institució informa al professorat sobre els indicadors d'alta qualitat de l'aprenentatge servei?
- La institució ofereix oportunitats per a comprometre's activament en l'aprenentatge servei?

Dades europees

5. PLANIFICACIÓ DOCENT

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Integrar** l'aprenentatge servei de manera sostinguda en el temps, com una metodologia didàctica experiencial en tots els àmbits institucionals i educatius, així com en les assignatures de grau i postgrau.
2. **Incorporar** l'aprenentatge servei a totes les disciplines i donar suport a les tasques interdisciplinàries.
3. **Fomentar, sostenir i facilitar** la participació dels estudiants en condicions d'igualtat d'oportunitats per a actuar com a defensors i ambaixadors de la institucionalització de l'aprenentatge servei i, així, fer-los conscients de les oportunitats i proporcionar-los maneres d'encapçalar-lo.
4. **Promoure** la recerca sobre els contextos locals de les institucions i sobre les pràctiques socioculturals a fi de promoure la reflexió i l'anàlisi crítica d'acord amb les condicions reals.
5. **Implementar** l'aprenentatge social contextualitzat, incloent-hi els socis externs, en el disseny i en l'avaluació dels projectes.
6. **Promoure** projectes d'aprenentatge servei mitjançant l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC); en particular, els dissenys d'ApS en línia.

Literatura de suport d'experts europeus

«La complexitat de la realitat social en què s'emmarca l'aprenentatge servei afavoreix el disseny interdisciplinari en els processos d'ensenyament i aprenentatge, cosa que porta els docents a canviar la concepció sobre la matèria impartida i sobre llur responsabilitat pedagògica, així com a col·laborar amb companys d'altres assignatures o disciplines implicades en el projecte. L'aprenentatge servei sol promoure que es desenvolupin xarxes d'ensenyament i línies de recerca, fins i tot per als docents d'àrees que no siguin l'educació o camps relacionats» (Aramburuzabala *et al.*, 2019: 236; cf. Opazo i Aramburuzabala, 2019).

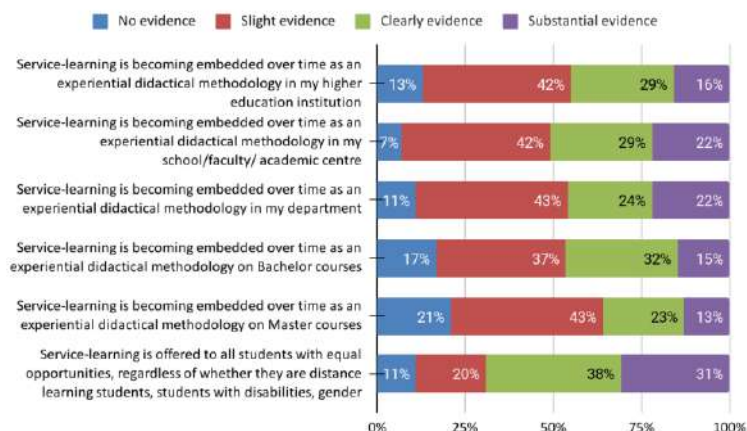
Literatura de suport d'experts d'altres regions

L'aprenentatge servei és una metodologia d'ensenyament i aprenentatge que només funciona si també es tenen en compte tots els actors fora de la situació directa d'ensenyament i aprenentatge (Chmelka *et al.*, 2020). A més, està vinculat de manera formal i planificada a altres activitats importants de gran repercussió en la universitat com, per exemple, la docència.

Preguntes per a reflexionar

- Hi ha cursos d'aprenentatge servei amb una dimensió comunitària que potencii l'adquisició de coneixements (inter)disciplinaris?
- La construcció de coneixement mitjançant l'experiència s'accepta institucionalment com un mètode acadèmicament fiable per a crear significats i comprensió?
- L'aprenentatge servei està integrat en les arts i humanitats, les ciències exactes i experimentals, les disciplines tècniques, els estudis professionals i els programes interdisciplinaris? Només existeix l'aprenentatge servei en el currículum acadèmic?

Dades europees

6. PRINCIPIS PEDAGÒGICS

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Promoure i facilitar** l'aprenentatge servei com a mètode central d'ensenyament.
2. **Permetre** que els plans d'estudi promoguin un paper actiu dels estudiants perquè identifiquin les necessitats de la comunitat a què serviran.
3. **Incloure** competències emocionals i cognitives, aprenentatges cocurriculars i competències transversals.
4. **Fomentar** projectes interdisciplinaris d'aprenentatge servei.
5. **Desenvolupar** projectes d'aprenentatge servei en línia i internacionals.
6. **Impregnar** l'aprenentatge servei dels principis i valors ètics de la justícia social i de l'educació, sense oblidar la perspectiva de gènere i la inclusió social.

Literatura de suport d'experts europeus

«Seria fructífer d'analitzar l'aprenentatge servei com un mètode d'aprenentatge integrat en les tasques» (Jackson, 2015), que pot adoptar-se en l'educació superior «per a proporcionar als estudiants competències de compromís cívic i habilitats per a la vida professional, juntament amb una comprensió dels espais compartits»

(Nortomaa i Grönlund, 2019: 85). «Aclarim el significat que es dona a l'aprenentatge servei en la literatura internacional quan ens hi referim com un mètode pedagògic que combina l'aprenentatge experiencial dins el currículum i el compromís actiu en la comunitat (servei) per part dels estudiants que han participat en activitats organitzades en col·laboració amb professionals d'entitats locals» (Zani i Guarino, 2019: 171).

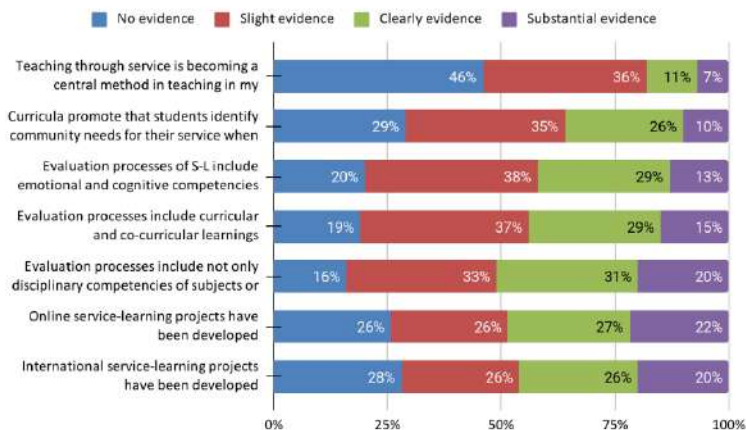
Literatura de suport d'experts d'altres regions

Entre altres aspectes, per a Bringle i Hatcher (2000) la institucionalització s'aconsegueix quan l'aprenentatge servei s'integra en les guies docents i en les pràctiques d'ensenyament de les institucions d'educació superior. «L'aprenentatge servei és un mètode d'entrega, un enfocament d'ensenyament i aprenentatge que promou el compromís cívic mitjançant el servei comunitari i la reflexió significativa. Pel compromís amb la justícia social, sembla que l'aprenentatge servei encaixa perfectament en els plans d'estudi de treball social i en cursos sobre diversitat humana i dinàmiques d'opressió» (Maccio i Voorhies, 2012: 51). «Els rols del professorat han de redefinir-se, de la mateixa manera que el sistema d'incentius, per a reconèixer, validar i encoratjar un canvi en l'ensenyament, en el coneixement i en el servei del compromís amb la comunitat» (Heffernan, s. a.: 6).

Preguntes per a reflexionar

- Les institucions faciliten oportunitats perquè els docents actualitzin les metodologies didàctiques? Segueixen una metodologia d'ensenyament reflexiu que maximitza el valor d'integrar les experiències d'aprenentatge servei en els objectius curriculars?
- Hi ha mecanismes administratius de suport perquè els equips docents redissenyin els plans d'estudi, hi incorporin activitats d'aprenentatge servei en àmbits nacionals o internacionals i hi reflexionin?
- Hi ha mecanismes de suport perquè el professorat dissenyi activitats interdisciplinàries d'aprenentatge servei?

Dades europees

7. RECERCA SOBRE L'APRENTATGE SERVEI

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Organitzar i portar a terme** una agenda de recerca col·laborativa o participativa, desenvolupada en associació amb la comunitat, que ha de posar el focus en totes les parts interessades.
2. **Proporcionar** formació sobre la recerca en aprenentatge servei i fer que el finançament per a aquestes investigacions sigui accessible.
3. **Desenvolupar** mecanismes per a promoure i reconèixer la recerca compromesa amb la societat.
4. **Difondre** projectes d'aprenentatge servei i de recerca adreçats a grups d'interès o a les parts interessades.

Literatura de suport d'experts europeus

Tot i que els resultats de l'enquesta Europe Engage són esclaridors i identifiquen els entrebancs que sorgeixen a l'hora d'institucionalitzar l'aprenentatge servei, es necessita més recerca per a desbloquejar el conjunt de factors que podria impedir-la en el cas de l'educació superior europea; també es necessita més investigació per a examinar com els diversos factors interactuen entre si (Meijs, Maas i Aramburuzabala, 2019).

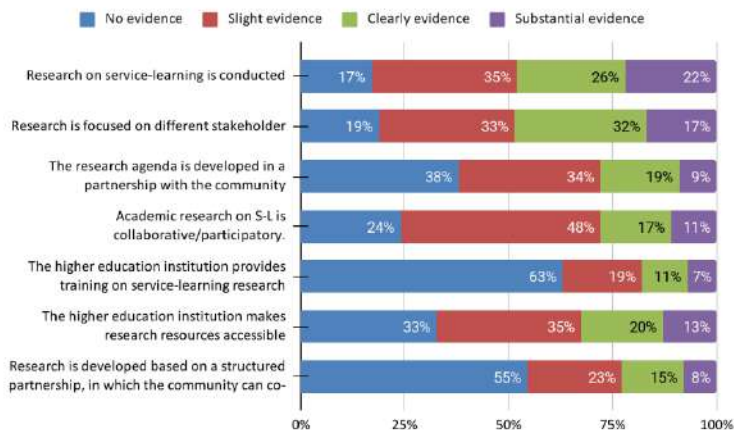
Literatura de suport d'experts d'altres regions

«On és la comunitat en la recerca sobre l'aprenentatge servei?» Aquesta va ser una de les preguntes cabdals que els principals investigadors i professionals de l'aprenentatge servei van abordar el 1997, en una reunió que va convocar Campus Compact a Denver» (Cruz i Giles, Jr., 2000: 28).

Preguntes per a reflexionar

- Hi ha beques destinades a la recerca que abordin els temes definits pels participants de la comunitat i que impliquin els estudiants en el procés? La investigació i la docència en aprenentatge servei són criteris vàlids a l'hora de contractar i d'atorgar reconeixements?
- Hi ha socis comunitaris involucrats en els processos de definir, realitzar i avaluar la recerca i la docència participatives en ApS?
- La investigació cerca conèixer els detalls i copsar les especificitats de les experiències d'aprenentatge servei?
- El coneixement de l'aprenentatge servei es construeix en contrastar els interessos dels investigadors amb els dels implicats en les activitats?
- La investigació cerca descriure els contextos socioculturals i organitzacionals de l'aprenentatge servei en funció dels interessos dels mateixos actors socials?

Dades europees

8. DIFUSIÓ I SUPORT INSTITUCIONAL

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Gestionar** una secció web per a l'aprenentatge servei i una plataforma en línia per a facilitar el treball cooperatiu entre les necessitats de la comunitat i l'experiència de totes les parts interessades, així com per a permetre la presentació de candidatures proposades per estudiants o docents.
2. **Crear o desenvolupar** una base de dades o un catàleg de projectes o cursos (passats, en execució o futurs) que s'actualitzin contínuament.
3. **Anunciar** cursos d'aprenentatge servei adreçats a tota la institució.
4. **Donar suport** a la participació dels estudiants en els projectes d'aprenentatge servei i visibilitzar-los independentment de l'edat, classe social, cultura o grup ètnic.
5. **Promoure** la difusió de l'aprenentatge servei en tota la comunitat universitària, així com entre les entitats representatives, els responsables polítics i els sectors administratius de l'educació superior.
6. **Promoure** la participació dels interlocutors socials i de les entitats del tercer sector, entre d'altres, en actes públics sobre aprenentatge servei.

Literatura de suport d'experts europeus

«Els responsables universitaris han vist una relació clara entre l'aprenentatge servei i la millora dels programes de formació docent, però aquesta relació ha de desenvolupar-se de manera estructurada i amb un suport institucional explícit que se centri a promoure com l'aprenentatge servei millora els valors de la professió docent. Les universitats són llocs ideals per a encapçalar el canvi metodològic en pedagogia. Articular un pla integral per a implementar l'aprenentatge servei en l'educació superior pot ajuntar l'impuls i els recursos per a dissenyar activitats, documentar la implementació i avaluar els resultats de la pedagogia innovadora» (Opazo i Aramburuzabala, 2019: 162). «L'objectiu de la institucionalització és que siguin les institucions les que fomentin l'aprenentatge servei; és a dir, que desenvolupin processos administratius i proporcionin els recursos necessaris per a donar suport a les activitats d'aprenentatge servei i de participació cívica» (Meijs, Maas i Aramburuzabala, 2019: 222).

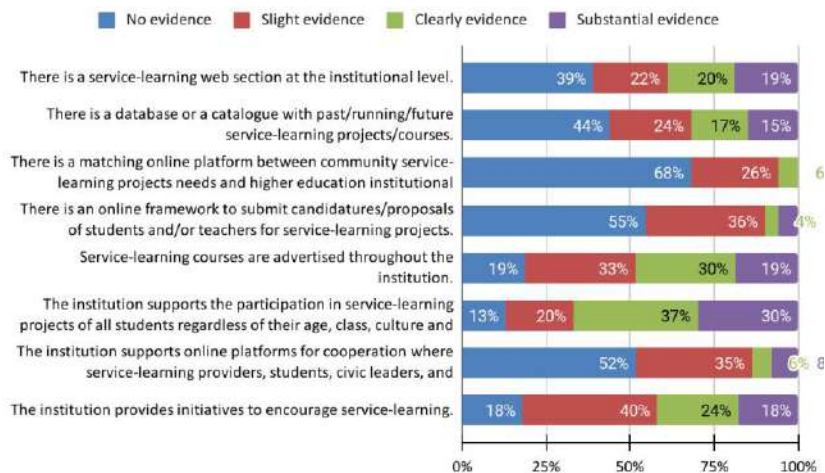
Literatura de suport d'experts d'altres regions

«Un dels elements essencials per a institucionalitzar l'aprenentatge servei en l'educació superior és el grau en què el professorat està involucrat en la implementació i el progrés de l'aprenentatge servei en una universitat» (Bell *et al.*, 2000).

Preguntes per a reflexionar

- Els docents tenen accés a prou formació, per a comprendre en profunditat la pedagogia de l'aprenentatge servei, o a un suport institucional complet, perquè els estudiants experimentin els beneficis de l'aprenentatge servei crític?

Dades europees

9. APRENTATGES DELS ESTUDIANTS EN JUSTÍCIA SOCIAL

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Promoure** que els estudiants contribueixin al disseny, a la implementació i a l'avaluació dels projectes d'aprenentatge servei.
2. **Proporcionar** als estudiants exercicis socials pràctics en participar en els processos per a elaborar polítiques.
3. **Involucrar** els estudiants en activitats que impliquin assumir responsabilitats, servir a la comunitat, dialogar amb els companys i reflexionar.
4. **Connectar** amb els moviments a favor de la justícia social i del canvi social democràtic.
5. **Incorporar** una reflexió crítica consistent que fomenti les relacions sostingudes i abordi les desigualtats estructurals.

Literatura de suport d'experts europeus

«Aquesta metodologia innovadora és un espai d'intercanvi de coneixements i d'experiències per als futurs docents mentre encara són estudiants, per al professorat universitari que inclou aquesta metodologia en la docència i per a les comunitats que s'associen amb les universitats per a potenciar els objectius de justícia social. L'aprenentatge servei representa una oportunitat per a la integració autèntica de la teoria educativa i la pràctica comunitària» (Opazo i Aramburuzabala, 2019: 161).

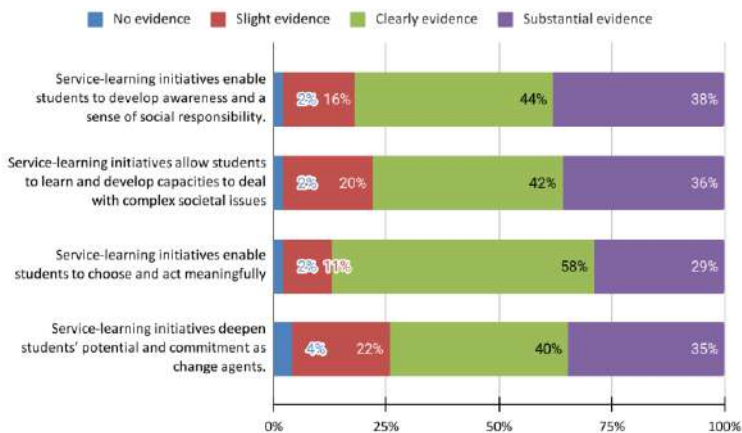
Literatura de suport d'experts d'altres regions

Els projectes d'aprenentatge servei ben gestionats encaixen en el paradigma més ampli de justícia social, en dotar als estudiants dels coneixements i de les competències que els permeten d'anar més enllà de l'assistencialisme per a abordar per si mateixos l'arrel de les causes de les desigualtats socials sistèmiques (cf. Einfeld i Collins, 2008). «Pel seu compromís amb la justícia social, sembla que l'aprenentatge servei s'adiu perfectament amb els plans d'estudi de treball social i amb els cursos sobre diversitat humana i dinàmiques d'opressió» (Maccio i Voorhies, 2012: 51).

Preguntes per a reflexionar

- Les pràctiques docents de l'aprenentatge servei emfatitzen els valors de justícia social i contribueixen a l'aprenentatge des d'aquesta perspectiva? Des de quines perspectives s'aborda la justícia social?
- Com creen els diversos educadors entorns d'aula propicis per als aprenentatges de justícia social? L'aprenentatge servei augmenta la consciència de justícia social en la comunitat local i en benefici comú?

Dades europees

10. ALIANCES AMB LA COMUNITAT

Per a fomentar la institucionalització de l'aprenentatge servei, les institucions europees d'educació superior haurien de:

1. **Desenvolupar** aliances sostenibles i recíproques entre les institucions d'educació superior i les organitzacions de la societat civil en implementar programes d'aprenentatge servei.
2. **Mobilitzar** els representants clau de les entitats comunitàries perquè actuïn com a defensors i ambaixadors a fi d'institucionalitzar l'aprenentatge servei.
3. **Observar** els principis de convivència i respectar la diversitat dels qui participen en l'aprenentatge servei.
4. **Treballar amb la comunitat** a l'hora de dissenyar, implementar i avaluar projectes d'aprenentatge servei.
5. **Garantir** que s'hi incloguin diverses perspectives.
6. **Establir** estratègies en la celebració de l'aprenentatge servei: les necessitats i les aliances que possibiliten aquests projectes.
7. **Relacionar** els projectes d'aprenentatge servei amb els objectius de desenvolupament sostenible (ODS).

Literatura de suport d'experts europeus

«La raó d'aquests objectius és que, si els enfocaments d'aprenentatge servei i les aliances entre la universitat i la societat i reïxen, quasi sempre es recorre al coneixement experiencial, a la conscienciació i a la motivació» (Zani i Guarino, 2019: 174). «Els estudiants van aduir que l'aprenentatge servei també pot beneficiar les institucions d'educació superior en la mesura que amplia les opcions de construir aliances sostenibles amb les comunitats veïnes respectives» (Harte *et al.*, 2019: 201).

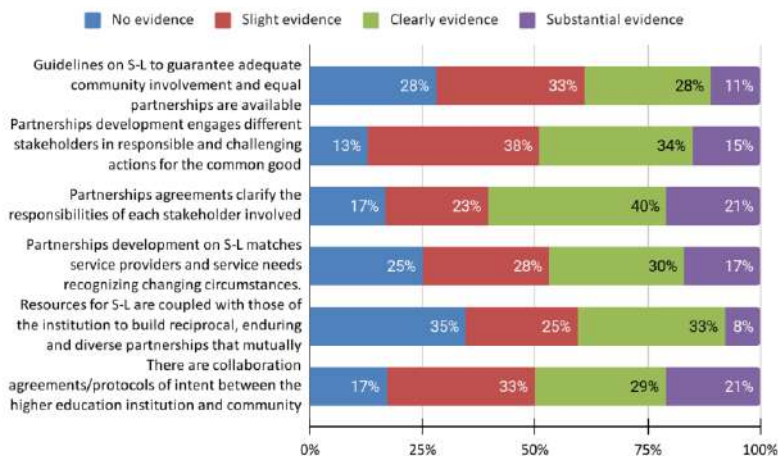
Literatura de suport d'experts d'altres regions

«L'aprenentatge servei ben executat representa una relació coordinada i simbiòtica entre la universitat i la societat [...], amb objectius educatius planificats que s'integren en les necessitats i objectius de la comunitat» (Bringle i Hatcher, 1999). «Les aliances entre la universitat i la comunitat reflecteixen un esforç general, per part de docents i acadèmics, per a contrarestar les creixents ideologies materialistes i individualistes entre els joves i estudiants universitaris; una tendència que, al seu torn, ha disminuït l'interès en el servei públic i en el compromís cívic [...]» (Bush *et al.*, 2016: 129).

Preguntes per a reflexionar

- Fins a quin punt s'impliquen totes les parts interessades a contribuir a l'educació basada en la comunitat?
- Fins a quin punt l'acció institucional pot involucrar-se per a maximitzar els beneficis per a la comunitat?
- Les institucions ofereixen prou oportunitats perquè els partidaris de l'aprenentatge servei expressin les necessitats particulars de l'entitat que representen? Es fomenta la reciprocitat en les aliances?

Dades europees

Referències:

1. Aramburuzabala, P., McIlrath, L. i Opazo, H. (eds.) (2019). *Embedding Service Learning in European Higher Education*. Routledge: Londres.
2. Aramburuzabala, P., Vargas-Moniz, M., Opazo, H., McIlrath, L. i Stark, W. (2019). Considerations for Service-Learning in European Higher Education. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 230-242). Routledge: Londres.
3. Bell, R., Furco, A., Ammon, M. S., Muller, P. i Sorgen, V. (2000). *Institutionalizing Service-Learning in Higher Education: Findings from a Study of the Western Region Campus Compact Consortium*. Western Region Campus Compact Consortium / Western Washington University: Bellingham WA.
4. Bringle, R. i Hatcher, J. (2000). Institutionalization of service-learning in higher education. *The Journal of Higher Education*, 71(3), maig/juny, 273-289.
5. Bush, K., Edwards, M. i Jones, G. (2016). Service-Learning for Social Change: Raising Social Consciousness among Sport Management Students. *Sport Management Education Journal*, 10, 127-139. <http://dx.doi.org/10.1123/smej.2015-0008>.
6. Chmelka, A., Anderson, L., Ferraresi, E., Griffith, M., Klima, N., Marsh, C., Pohlenz, P., Jarkko R., Ritchie T., Ruoppila, S. i Sutela, E. (2020). *Communities and Students Together (CaST): A state-of-the-art review of Engaged Learning in Belgium, Finland, Germany, Italy, Spain and the United Kingdom*. <http://hdl.handle.net/1854/LU-8682347>
7. Cruz, N. i Giles, D. (2000). Where's the Community in Service-Learning Research? *Michigan Journal of Community Service Learning*. Tardor, 28-34.
8. Einfeld, A. i Collins, D. (2008). The relationship between service-learning, social justice, multicultural competence, and civic engagement. *Journal of College Student Development*, 49(2), 95-109. <https://doi.org/10.1353/csd.2008.0017>

9. Europe Engage (2014). *Erasmus +KA2 proposal building a culture of civic engagement and service-learning in Europe*. Universidad Autónoma de Madrid: Madrid.
10. Furco, A. (2002). *Self-Assessment Rubric for the Institutionalization of Service-Learning in Higher Education. A Project of Campus Compact at Brown University*. University of California: Berkeley.
11. Harte, A., Persyn, A., Louro, J., Smet, L., Harvey, K., *et al.* (2019). European student reflections and perspectives on service-learning (2019). Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 196-210). Routledge: Londres.
12. Heffernan, K. (s. a.). *Service-learning in higher education*. National Campus Compact: Brown University.
13. Juhász, J., Málovics, G. i Bajmócy, Z. (2021). *Co-creation, reflection, and transformation: the social impacts of a service-learning course at the University of Szeged*. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*. DOI: 10.14267/VEZTUD.2021.07.02
14. Maccio, E. i Voorhies, R. (2012). Social Work Students' Perceptions of Service-Learning. *Journal of Service-learning in Higher Education*, 1, 50-69.
15. Meijs, L., Maas, St. i Aramburuzabala, P. (2019). Institutionalization of Service-learning in European Higher Education. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 213-229). Routledge: Londres.
16. Nortomaa, A. i Grönlund, H. (2019). Service-Learning, Civic Competencies and Working Life Skills. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 81-92). Routledge: Londres.
17. Opazo, H., Aramburuzabala, P. i Cerrillo, C. (2016). A review of service learning in Spain. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, 17(1), 75-91.

18. Opazo, H. i Aramburuzabala, P. (2019). Service-Learning in teacher training: a case study of the Autonomous University of Madrid. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 154-165). Routledge: Londres.
19. Preradovic, N. i Mažeikienė, N. (2019). Service-Learning in post-communist countries: Lithuania and Croatia. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 180-195). Routledge: Londres.
20. Pusch, M. D. i Merrill, M. (2008). Reflection, reciprocity, responsibility, and committed relativism: Intercultural development through international service-learning. Dins V. Savicki (Ed.), *Developing intercultural competence and transformation: Theory, research, and application in international education* (p. 297–321). Stylus Publishing: Sterling, VA.
21. Ribeiro, A., Aramburuzabala, P i Paz-Lourido, B. (2021). *Research Report on the institutionalization of service-learning in European higher education. Researcher procedures and main findings*. European Association of Service-Learning in Higher Education: Madrid.
22. Zani, B. i Guarino, A. (2019). Promoting civic engagement through service-learning at the University of Bologna. Dins P. Aramburuzabala, L. McIlrath i H. Opazo (Eds.). *Embedding Service Learning in European Higher Education* (p. 166-179). Routledge: Londres.
23. Złotkowski, E. (1996). Linking service-learning and the academy: A new voice at the table? *Change*, 28(1), 21-27.

Nota: Totes les citacions s'han traduït de l'anglès.